

## **Nr 99.**

*Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen med förslag till lag om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden; given Stockholms slott den 22 februari 1918.*

Under återopande av bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden.

Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

**GUSTAF.**

*Eliel Löfgren.*

## Förslag

till

## Lag

**om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden.**

Med upphävande av lagen den 27 april 1917 om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden förordnas som följer:

### 1 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen, på sätt i denna lag stadgas, påfordra, att egendom avstås eller eljest ställes till förfogande för ändamål, varom nedan sägs.

### 2 §.

*1 mom.* Finnes erforderligt, att kronan förfogar över viss vara, för att inom riket eller del därav eller å särskild ort något för befolkningen viktigt behov, såsom av livsmedel, beklädnad, uppvärmning eller belysning, må varda tillgodosett eller för tillgodoseende av något statens, kommuns eller allmän inrättnings behov eller för annat ändamål av betydelse för det allmänna, äger Konungen förordna, att varan skall mot ersättning avstås till kronan, i den mån densamma icke må av innehavaren behållas enligt vad i 7 § stadgas.

2 mom. Är vara, som på grund av meddelat förordnande skall avstås till kronan, ej i så berett skick som erfordras för varans användande till det därmed avsedda ändamålet, vare innehavaren, enligt vad Konungen förordnar, pliktig att innan varan avstås eller därefter låta den undergå nödig beredning, i den mån denna enligt gängse förfarande med varan och ortens sed skulle hava verkställts av innehavaren, om varan ej tagits i anspråk för kronans räkning.

3 mom. Vara, som avstås till kronan, skall av innehavaren avlämnas inom tid och å ort inom länet, som av Konungen eller den Konungen därtill bemyndigat föreskrivas; och vare innehavaren berättigad att, om varan skall avlämnas å annan ort än den, där varan finnes, åtnjuta ersättning av kronan för varans forsling till orten för avlämnandet.

### 3 §.

Förordnande enligt 2 § må avse jämväl vara, som efter förordnandets meddelande tillverkas eller eljest framvinnes eller ock införes till riket eller inom riket införes till viss del därav.

### 4 §.

1 mom. För ändamål, som i 2 § angives, äger Konungen förordna om beslag å där avsedd vara; och må sådant förordnande meddelas även beträffande vara, som därefter framvinnes eller införes.

Då beslag lagts å vara, må innehavare av varan icke förfoga däröver i vidare mån än i 7 § stadgas.

2 mom. Har ej inom trettio dagar från det beslag blev gällande innehavaren förpliktats avstå varan till kronan, och ingiver han till Konungens befallningshavande en till Konungen ställd ansökning om beslagets hävande, skall beslaget upphöra att gälla, där ej sådant förpliktande sker inom lika tid från utgången av nyssnämnda trettio dagar eller från det ansökningen därefter ingavs.

### 5 §.

1 mom. Där det för ändamål, som i 2 § avses, prövas nödigt, att kronan förfogar över fastighet, byggnad eller annan anläggning eller järnväg, fartyg eller annat transportmedel utan att samma egendom avstås till kronan, vare ägare eller innehavare av egendomen pliktig att, i den mån Konungen så förordnar, mot ersättning ej mindre till kronan upp-

låta egendomen eller del därav med tillhörande inredning eller utrustning än även tåla eller vidtaga erforderlig ändring eller förflyttning av inredning eller utrustning, som nu är nämnd. Vad sålunda är stadgat gälla ock om byggnad, som erfordras till bostad åt driftspersonal, samt om mark eller byggnad för upplag.

2 mom. Erfordras för ändamål, som nu är sagt,

att från fastighet tillhandahålles vara, som där frambringas eller finnes tillgänglig,

eller att vid fabrik eller annan anläggning tillverkas, beredes eller iståndsättes viss vara,

eller att med järnväg, fartyg eller annat transportmedel verkställes forsling av viss vara eller av arbetare eller driftspersonal, som för varas framställning eller tillhandahållande erfordras,

utan att kronan i övrigt förfogar över egendomen,

vare ägare eller innehavare av sådan egendom pliktig att, efter ty Konungen förordnar, mot ersättning vidtaga de åtgärder, som för varans frambringande, beredande, tillverkning, iståndsättande eller tillhandahållande erfordras, eller verkställa forsling, som nyss är sagd.

Om rätt för innehavare av fastighet eller av fabrik eller annan anläggning att tillgodogöra sig vara, som å fastigheten frambringas eller finnes tillgänglig eller vid anläggningen tillverkas, gälla vad i 7 § stadgas.

3 mom. Tages genom förfogande, som i denna § avses, växande skog i anspråk, bör ej utan tvingande skäl avverkning av kronan bedrivas eller innehavaren åläggas i större omfattning än med god skogshushållning är förenligt.

## 6 §.

Förordnande, varom i 2, 3, 4 eller 5 § förmäles, må avse alla eller blott vissa innehavare av egendom av angivet slag. Förordnandet vare mot innehavaren gällande när han därav fått del; dock att förordnande, som avser vara, vilken efter förordnandets delgivning framvinnes eller införes, skall gälla från det varan framvunnits eller införts.

## 7 §.

Utan hinder av förordnande enligt 2 § 1 mom., 3 §, 4 § 1 mom. eller 5 § 2 mom. må innehavare av vara behålla eller använda så mycket därav, som ej uppenbarligen överstiger oundgängligt behov för honom eller den, som av honom njuter kost eller stat. Konungen eller den därtill av

Konungen förordnats må dock. därest allmänhetens oundgängliga behov av vara skall tillgodoses enligt av Konungen meddelade föreskrifter angående hushållning med varan eller eljest synnerliga skäl därtill äro, förbjuda innehavaren att i någon mån förfoga över varan.

Då vad i första stycket första punkten stadgas vinner tillämpning, äger Konungen eller den därtill av Konungen förordnats bestämma, huru mycket av varan innehavaren må behålla eller använda. Beslut, varigenom meddelas sådan bestämmelse, må icke innefatta prövning av lagligheten av åtgärd, som varuinnehavaren dessförinnan vidtagit.

Har beslut om förbud eller annan bestämmelse, som ovan i denna § avses, meddelats av annan än Konungen, må innehavaren av varan sist å tjugonde dagen från det han erhållit del av beslutet däröver anföra besvär hos Konungen; dock lände beslutet utan hinder av anförda besvär till efterrättelse, om ej Konungen annorlunda förordnar.

#### 8 §.

Innehavare av vara, som skall avstås till kronan eller tagits i beslag, vare pliktig upplägga, förvara och vårda den; och varde nödig kostnad härför honom av kronan gottgjord.

#### 9 §.

Skall vara jämlikt 2 eller 3 § avstås till kronan och möter ej genom innehavarens förvällande hinder att varan tages i besittning för kronans räkning, stånde kronan faran för att varan av våda förstöres, försämras eller minskas.

Häves beslag, som enligt 4 § lagts å vara, eller upphör det eljest att gälla utan att varan avstås till kronan, och har varan lidit skada till följd av beslaget, gælde kronan ersättning för skadan.

#### 10 §.

Då vara, som jämlikt 2 eller 3 § skall avstås till kronan eller som enligt 5 § 2 mom. skall ställas till kronans förfogande, avlämnas eller eljest för kronans räkning tages i besittning, vare kronan ägare av varan.

#### 11 §.

1 mom. Anspråk på ersättning av kronan, som av denna lag för-anledas, skola med iakttagande av vad i 2 mom. av denna § sägs

prövas enligt de grunder, om vilka förmäles i gällande lag angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov; och skall angående sätt och tid för ersättningens bestämmande och erläggande gälla vad i samma lag stadgas om likvid för fullgjord rekvisition.

2 mom. Förordnar Konungen om avstående av vara, varde den innehavaren enligt 2 § tillkommande ersättning för varan bestämd till det värde, som gällde vid tiden för förordnandets meddelande, eller, om varans avstående föregåtts av beslag, till det värde, som gällde, då förordnande om beslaget gavs; för vara, som i 3 § avses, bestämmes ersättningen till det värde, som gällde vid tiden för framvinnandet eller införandet.

Har vara jämlikt förordnande, som i 2 § 2 mom. sägs, undergått beredning, skall ersättningen utgå med hänsyn till det värde, som gällde, när beredningen fullbordats.

## 12 §.

Har vara, som borgenär hade såsom pant eller eljest under pant-rätt i handom, avståtts till kronan, eller har borgenär, som, då vara avstods, hade panträtt i varan utan att hava den under panträtt i handom eller ägde rätt att till säkerhet för sin fordran hålla varan kvar, hos den, som det tillkommer att gälda ersättningen för varan, innan sådant skett framställt yrkande att undfå betalning ur ersättningen, varde denna överlämnad till överexekutor i den ort, där varan avstods; och äge beträffande överexekutors förfarande med ersättningen bestämmelserna om fördelning hos utmättningsman av köpeskilling för utmättningsvis såld lös egendom motsvarande tillämpning.

## 13 §.

Meddelas förordnande, varom i 2, 3 eller 5 § stadgas, äger Konungen, i den mån så prövas nödigt, föreskriva, att egendom skall avstås eller upplåtas eller arbete utföras icke åt kronan utan åt annan, som i förordnandet bestämmes; och skall, då sådan föreskrift meddelats, vad ovan i denna lag stadgas om kronan i tillämpliga delar gälla beträffande den, som sålunda sättes i kronans ställe. Fullgöres ej inom stadgad tid honom åliggande skyldighet att gälda ersättning, som enligt denna lag

skall utgå, vare kronan pliktig att, på ansökning av den till ersättningen berättigade, densamma gälda.

## 14 §.

Det åligger en var att, vid förfrågan av Konungens befallningshavande eller enligt dess uppdrag av kronobetjänt, lämna upplysning, huruvida och i vilken myckenhet han innehar i 2 § avsedd vara.

Vägrar någon vid sådan förfrågan att lämna den begärda upplysningen eller finnes skälig anledning misstänka, att han söker vilseleda om sitt innehav av varan, äger Konungens befallningshavande låta verkställa undersökning av salubod, magasin, kontor eller annan lägenhet, varöver han förfogar, samt taga del av hans handelsböcker och andra dylika handlingar.

Vad vid sådan undersökning inhämtas må ej yppas i vidare mån än som erfordras för vinnande av det med undersökningen avsedda ändamål.

## 15 §.

Den, som med vetskap därom, att förordnande enligt 2, 3, 4 eller 5 § meddelats, olovligt förfogar över, undansticker, skadar eller förstör vara eller annan egendom, som förordnandet avser, eller eljest åsidosätter vad på honom ankommer till fullgörande av förordnandet eller av eljest enligt denna lag behörigen meddelade föreskrifter eller ock att fullgöra honom enligt 8 § åliggande skyldighet att taga hand om sådan vara, varde dömd till böter från och med etthundra till och med tiotusen kronor eller till fängelse. Äro omständigheterna synnerligen förmildrande, må böter nedsättas till tio kronor; äro de synnerligen försvärande, må dömas till straffarbete i högst två år. Lag samma vare, om någon vid förfrågan av Konungens befallningshavande eller enligt dess uppdrag av kronobetjänt vägrar att lämna upplysning, varom i 14 § förmåles, eller vid sådan förfrågan eller vid undersökning, som i samma § sägs, söker vilseleda om sitt innehav av någon i 2 § avsedd vara.

## 16 §.

Delaktighet i brott mot denna lag straffas efter ty i 3 kap. strafflagen är stadgat.

## 17 §.

Böter, som ådömas enligt denna lag, skola tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skall förvandling ske enligt allmänna strafflagen.

## 18 §.

Genom denna lag göres ej inskränkning i den rätt till rekvisition, som enligt gällande författningar tillkommer militär myndighet.

## 19 §.

Konungen äger meddela bestämmelser om delgivning, genom kungörelse eller annorledes, och om verkställighet av förordnande, varom i 2, 3, 4 eller 5 § är stadgat, samt om användande för det avsedda ändamålet av vad enligt denna lag tagits i anspråk, så ock i övrigt giva de närmare föreskrifter, som må erfordras för tillämpning av denna lag.

---

Denna lag träder i kraft den 1 april 1918 och gäller till och med den 30 april 1919.

Där beslag å vara eller annat förfogande över egendom, varom på grund av äldre lag förordnats, ej upphör att gälla före den 1 april 1918, äger Konungen före samma dag förordna, att nämnda förfogande skall fortfarande gälla, såsom vore därom enligt denna lag förordnat; och vare delgivning av det nya förordnandet ej erforderlig. Har sådant förordnande givits angående beslag, varde den i 4 § 2 mom. bestämda tiden av trettio dagar efter beslag räknad från det beslaget först blev gällande, och skall vad i 11 § stadgas om ersättnings bestämmande till värdet vid den tid, då förordnandet om beslag gavs, äga tillämpning i fråga om det förordnande, som först meddelats.

Har den 30 april 1919 förordnande om varas avstående till kronan ännu ej blivit mot innehavaren gällande, vare förordnandet utan verkan. Beslag enligt 4 § eller förfogande enligt 5 § gälle ej längre än till nyss angivna tid; dock skall, där fastighet på grund av förordnande enligt 1 mom. i sistnämnda § upplåtits för drivande av jordbruk, upp-



låtelsen gälla under den i förordnandet eller med stöd därav bestämda tid, högst femton år. I fråga om ersättning, vartill någon enligt denna lag är berättigad den 30 april 1919 eller för upplåtelse, som därefter gäller, så ock beträffande ansvar för förseelse, som i 15 § avses, där den begåtts före den 1 maj 1919, skall vad i denna lag stadgas fortfarande äga tillämpning.

---

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför  
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott  
fredagen den 8 februari 1918.*

Närvarade:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,  
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,  
Statsråden PETERSSON,  
SCHOTTE,  
PETRÉN,  
NILSON,  
LÖFGREN,  
friherre PALMSTIERNA,  
RYDÉN,  
UNDÉN,  
THORSSON.

Departementschefen statsrådet Löfgren anförde efter gemensam beredning med chefen för lantförsvarsdepartementet, chefen för sjöförsvarsdepartementet, chefen för finansdepartementet och chefen för jordbruksdepartementet:

»Den av världskriget föranledda lagstiftningen om rätt att i det allmännas intresse förfoga över viss egendom har hittills år efter år underställts riksdagens prövning. Nuvarande lag i ämnet upphör att gälla med utgången av april 1918. För varje år, som förflutit sedan krigsutbrottet, torde behovet av ifrågavarande lagstiftning hava framstått alltmer uppenbart. Så har framför allt varit förhållandet under det senast förflutna året. Den tilltagande knappheten av ett mycket stort antal viktiga förnödenheter skulle för visso hava bragt vårt land i ett outhärdligt läge,

därest det icke varit möjligt att på vidsträckta områden så ordna folkhushållningen och den industriella verksamheten, att de otillräckliga tillgångarna blivit fördelade efter med hänsyn till ändamål och behov avvägda grunder. De många föreskrifter av olika slag, som härutinnan av Eders Kungl. Maj:ts meddelats, hava utfärdats i administrativ ordning, men hava mer eller mindre omedelbart hämtat sitt stöd från förfoganderättslagen. Det torde således få anses självklart, att åt nämnda lag bör förlänas utsträckt giltighet. Då de vid föregående tillfällen från Eders Kungl. Maj:ts sida framställda förslagen, att en lag i förevarande ämne skulle antagas utan tidsbegränsning, städse mött betänkligheter hos riksdagen och fördelarna av tidsbegränsningens bortfallande i själva verket icke torde vara särdeles betydande, synes det icke finnas tillräcklig anledning att nu ifrågasätta annat, än att även den nya lagen skall få provisorisk karaktär. Slutpunkten för lagens giltighet torde, i överensstämmelse med vad förut ägt rum, lämpligen kunna bestämmas till utgången av april månad nästföljande år. Det lagförslag i ämnet, som jag nu har att för Eders Kungl. Maj:ts anmäla, skiljer sig i vissa avseenden från den gällande lagen. Bland de förändringar, som sålunda föreslås, är särskilt en, nämligen om rätt att för längre tid än lagens giltighetstid upplåta enligt 5 § i anspråk tagen jordbruksfastighet, av den beskaffenhet att det skulle vara önskvärt att få de nya bestämmelserna tillämpade redan före den tid, intill vilken nuvarande lag varit avsedd att gälla. Med hänsyn härtill anser jag mig böra föreslå, att, med upphävande av den äldre lagen, den nya förklaras träda i kraft den 1 nästkommande april.

Jag anhåller nu att få i korthet redogöra för de nya eller med gällande lag olika bestämmelser, som lagförslaget innehåller.

1 § överensstämmer med motsvarande § i den nu gällande lagen med några jämkningar i ordalydelsen. 1 §

Första momentet av 2 § motsvarar första stycket av 2 § i den gällande lagen. Enligt den nuvarande avfattningen av ifrågavarande bestämmelser må för tillgodoseendet av behov av vara, som är avsedd för något av vissa angivna ändamål, till kronans förfogande ställas vara, som sålunda nämnts, eller som kan användas för åstadkommande, beredande, iståndsättande, tillhandahållande eller transport av dylik vara. Mot denna avfattning är den anmärkning att göra, att densamma synes syfta på allenast sådan vara, genom vilken det föreliggande behovet kan tillgodoses på i lagen angivna sätt. För tillgodoseende av befolkningens behov av spannmål skulle således enligt ordalydelsen icke få tagas i anspråk annan vara än antingen spannmål eller ock vara, som kan 2 § 1 mem.

användas för »åstadkommande, beredande, iståndsättande, tillhandahållande eller transport» av spannmål. Under vissa omständigheter kan emellertid läget vara sådant, att det befines erforderligt att för ändamålet av kronan omhändertages någon vara av helt annat slag. Därest å ena sidan landets förråd av spannmål är så otillräckligt, att hungersnöd hotar, men å andra sidan kreaturens antal är alltför stort i förhållande till den myckenhet foder, som kan för dem disponeras, kan lätt nog den situation inträffa, att det för skyddandet av spannmålen finnes angeläget att minska kreatursstocken med större snabbhet än som kan väntas ske genom frivillig nedslaktning eller försäljning till utlandet. I sådant fall bör staten äga befogenhet att, med hänsyn till angelägenheten av att befolkningens spannmålsbehov i första hand tillgodoses, förordna, att kreatur till visst antal skola till kronan avstås. I lagförslaget har fördenskull den ifrågavarande bestämmelsen så formulerats, att vara av vad slag som helst, genom vars omhändertagande av kronan tillgodoseendet av något av de angivna behoven finnes främjat, skall för ändamålet avstås till kronan, om så påfordras. Att ordet »vara» är avsett att användas i mycket vidsträckt bemärkelse har framhållits redan vid föregående tillfällen, då denna lagstiftning varit under behandling, och även tillämpningen har givit uttryck däråt. T. ex. gas eller elektrisk kraft är sålunda enligt lagens mening att anse såsom en vara. Bland de behov, för vilka vara kan tagas i anspråk, nämner förslaget ej liksom gällande lag behovet av foder för kreatur. Detta behov synes nämligen ej vara fullt likställt med de övriga särskilt angivna, som alla äro omedelbart mänskliga behov. Då emellertid behovet av kreatursfoder medelbart ingår under befolkningens behov av livsmedel och beklädnad, innebär berörda utslutning tydligen icke någon olikhet i sak.

I lagförslaget har även vidtagits den ändring, att bestämmelserna om befogenhet för innehavare av vara, beträffande vilken förordnats om avstående till kronan eller om beslag, att behålla eller använda någon myckenhet av varan för husbehov, vilka bestämmelser i nuvarande lagen återfinnas på skilda ställen, sammanförts i 7 §. En hänvisning till denna § har här lämnats.

2 § 2 mom. Andra momentet av 2 § är lika lydande med andra stycket i nuvarande lagens 2 §.

2 § 3 mom. I tredje momentet av 2 §, vilket motsvarar tredje stycket av 2 § i nuvarande lagen, har den ändring vidtagits, att föreskriften att Konungen skall bestämma tid, inom vilken vara skall till kronan avstås, utslutits. Denna föreskrift återfinnes icke i de lagar, som föregingo den nu gällande. I förslaget till nuvarande lag fanns enligt pro-

positionen den föreskrift, att i det av Konungen meddelade expropriationsförordnandet alltid skulle bestämmas tiden för varans avstående till kronan. Vid förslaget behandlings i riksdagen hemställdes i en motion, att sagda föreskrift måtte utgå. Det framhölls därvid, att såsom förhållandena utvecklats, föreskriften torde bliva ganska hinderlig. Erfarenheten visade, att expropriation endast sällan behövde tillgripas. Den gängse vägen för de mera omfattande förfogandena vore denna: 1) allmänt beslag å viss vara; 2) reglering av handeln med varan och förbrukningen av densamma antingen genom uppköp under hand för statens räkning av de beslagtagna partierna eller genom den enskilda handelns ställande under statlig kontroll; och 3) expropriation i sådana undantagsfall, där innehavaren vägrade att under hand sälja till staten eller att underkasta sig statens kontrollföreskrifter. Åt vederbörande statskommission uppdroges att i varje särskilt fall avgöra, när i regleringsföreskrifterna angiven förutsättning för expropriation vore för handen, och att då verkställa expropriationen. Med detta förfarande, vilket syntes motionärerna vara det enda praktiskt framkomliga, vore emellertid näppeligen överensstämmande, att tiden för avståendet skulle med nödvändighet bestämmas av Konungen. Lagutskottet vitsordade, att en ändring i förslaget i överensstämmelse med vad i motionen hemställt skulle underlätta lagens tillämpning. I rättssäkerhetens intresse borde det dock enligt utskottets mening stadgas, att i Konungens förordnande alltid skulle utsättas viss tid, inom vilken avståendet senast skulle äga rum. I enlighet härmed vidtog utskottet den ändring i förslaget, som sedermera vann riksdagens och Kungl. Maj:ts godkännande.

Erfarenheten under den sedan lagens tillkomst förflutna tiden torde få anses hava ådagalagt, att den nu nämnda bestämmelsen, jämväl i den form den enligt lagutskottets förslag erhöll, är olämplig. Då fråga är om en allmän reglering av handeln med eller förbrukningen av viss förnödenhet på det sätt, för vilket i berörda motion redogjorts, är det helt enkelt icke möjligt att i förväg bestämma tid, inom vilken avstående till kronan skall äga rum. Förnödenheten skall avstås, då förutsättningarna därför enligt den i ämnet utfärdade förordningen inträda; något därutöver kan svårligen stadgas. I vissa av de ifrågavarande förordningarna har emellertid, för åstadkommande av full överensstämmelse med lagens föreskrift, den anordningen vidtagits, att en viss, förhållandevis avlägsen tidpunkt angivits, inom vilken expropriation under de i förordningen angivna förutsättningarna må företagas. I några fall har såsom denna tidpunkt angivits dagen, då förfoganderättslagens giltighet upphör.

Då således tillämpningen av lagens ifrågavarande föreskrift visat sig medföra svårigheter och då, enligt min mening, densammas bibehållande näppeligen kan anses vara av rättssäkerhetens intresse med nödvändighet påkallat, har jag funnit mig böra hemställa om föreskriftens uteslutande.

3 S I förslaget till 3 § innehålles, liksom i motsvarande § i nuvarande lag, stadgande om rätt att förordna om avstående till kronan jämväl av vara, som, efter det förordnandet meddelats, tillverkas eller eljest framvinnes.

Bestämmelsen att i sådant förordnande skall meddelas föreskrift om dess omfattning och tiden för dess giltighet har såsom obehöflig uteslutits.

Vidare har en utvidgning av paragrafens giltighetsområde föreslagits, i det att rätten att förordna om avstående till kronan ansetts böra utsträckas att avse, utom vara, som efter det förordnandet meddelats tillverkas eller eljest framvinnes, jämväl vara, som därefter införes till riket eller inom riket införes till viss del därav. I fråga om beslagsinstitutet föreslogs en dylik utsträckning av statens befogenhet i den ovanberörda motionen vid förra riksdagen. Förslaget avstyrktes av lagutskottet, som befarade, att genom en sådan föreskrift en eljest nyttig import skulle kunna hämmas, och vann icke riksdagens bifall. Enligt vad jag inhämtat har emellertid behov av dylikt stadgande visat sig. Så har särskilt varit förhållandet vid det statliga ordnandet av fodermedelsimporten under sistförflutna året. För att hindra, att de i utlandet enskilt uppköpta fodermedlen skulle, sedan de inkommit hit, planlöst fördelas bland förbrukarna, har det befunnits nödvändigt att, efter hand som laster av fodermedel anlände till Sverige, lägga beslag å dem och förordna om deras avstående till kronan. Någon annan utväg att bringa lasternas tillgodogörande under statens kontroll har icke funnits, eftersom desamma varit långt före sin hitkomst av importörerna sålda till olika förbrukare eller mellanhänder. Det övervakande av importen, som erfordrades för att dylika åtgärder skulle kunna i varje särskilt fall vidtagas omedelbart efter lasternas ankomst till svensk hamn, var emellertid förenat med svårigheter, vilka skulle i liknande fall undvikas, om på förhand kunde förordnas angående beslag å eller avstående av inkommande varupartier. Jag har därför ansett mig böra föreslå infogande i lagen av ett stadgande härom. Någon anledning att befara, att stadgandets tillämpning skulle av Kungl. Maj:t så handhavas, att nyttig import bleve därigenom hämmad, läser icke föreligga.

4 S I nuvarande lagens 4 § stadgas, att det må förordnas om beslag å vara, då fråga uppkommer att angående densamma meddela expropriationsbeslut. Då, såsom förhållandena utvecklats sig, dylik förutsättning

näppeligen alltid eller ens merendels kan anses vara för handen, när förordnande om beslag meddelas, har i förslaget till 4 § sagda bestämmelse utbytt mot det stadgande, att om beslag må förordnas »för ändamål, som i 2 § angives».

I paragrafen har jämväl av skäl, som redan berörts, intagits bestämmelse, att förordnande om beslag må meddelas även i fråga om vara, som därefter införes till riket eller inom riket införes till viss del därav.

Slutligen företer paragrafen den skiljaktighet från nuvarande 4 §, att, såsom redan antytts, bestämmelsen om befogenhet för vederbörande varuinnehavare att oavsett beslaget i viss mån förfoga över varan överflyttats till 7 §.

Bestämmelserna i den nuvarande lagens 5 § återfinnas i 5 § av förslaget. Till 7 § har dock överflyttats stadgandet om den innehavare av egendom, som ålagts produktion för kronans räkning, tillkommande rätt att för visst behov tillgodogöra sig vara, som därstädes frambringas. Hänvisningen till sistnämnda § har avfattats så, att dylik rätt skall tillkomma innehavare av fastighet ej blott i fråga om vara, som där frambringas, utan även beträffande vara, som eljest finnes där tillgänglig, samt härjämte innehavare av fabrik eller annan anläggning i avseende å vara, som där tillverkas. Samma billighetsskäl torde i alla dessa fall tala för medgivande av berörda rätt.

Genom en jämkning i förevarande paragrafs första punkt har dess lydelse bragts till närmare överensstämmelse med lydelsen av motsvarande stadganden i 2 och 4 §§. Denna jämkning innebär även en utvidgning i någon mån av bestämmelsens tillämpningsområde. Bland annat torde det bliva tydligt — något som enligt den föregående lydelsen kunnat anses ovisst — att upplåtelse av en bebyggd fastighet, i dess helhet eller delvis, kan fordras för dess användande till bostäder åt hemlösa eller till lokal åt exempelvis någon kristidsorganisation.

Med hänsyn till behovet av att förfoganderättslagens stadganden kunna på kraftigt sätt användas i jordbruksproduktionens tjänst såsom medel att åstadkomma vanhävdad jordbruksfastighets bringande i nöjaktig hävd har jag haft under övervägande, huruvida stadgandena i 5 § borde för detta syfte omarbetas. Någon ändring av dessa stadganden har jag emellertid icke funnit för ändamålet erforderlig, men avser jag att främja nämnda syfte genom en bestämmelse i lagförslagets slutstadganden, till vilken jag återkommer.

De ändringar i nuvarande 6 §, som föreslås, äro dels av formell natur och dels en omedelbar följd av ändringsförslag, för vilka jag redan lämnat redogörelse.

5 §.

6 §.

7 §.

I nuvarande 2 § göres i fråga om varuinnehavares förpliktelse att, om Konungen så förordnar, till kronan avstå varan den inskränkning, att förpliktelsen skall gälla endast i den mån varan uppenbarligen ej är oundgängligt behöfelig för innehavaren eller den, som av honom njuter kost eller stat. Enligt 3 § äger denna bestämmelse motsvarande tillämpning för där avsedda fall. I 5 § är föreskriven väsentligen enahanda begränsning i fråga om vara, som enligt Konungens förordnande för kronans räkning frambringas å fastighet genom dess innehavare. Beträffande vara, varå beslag lagts, är i 4 § stadgat, att varans innehavare icke må utan medgivande av Konungen eller den Konungen därtill bemyndigat förfoga över varan annorledes än till eget bruk eller till bruk för den, som av honom njuter kost eller stat. Och slutligen finnes i 7 § den bestämmelse, att Konungen eller den därtill av Konungen förordnats äger på särskild framställning pröva, huru mycket innehavare av vara, i fall som i 2, 3, 4 eller 5 § sägs, må enligt där givna eller av Konungen meddelade bestämmelser behålla eller använda av varan.

Mot de sålunda gällande bestämmelserna synes mig till en början kunna anmärkas, att reglerna om varuinnehavares rätt att behålla eller använda vara, beträffande vilken förordnande, som nyss är sagt, meddelats, böra i samtliga fallen vara av samma innebörd. Såsom bestämmelserna nu äro avfattade, kan innehavarens ifrågavarande befogenhet synas mera vidsträckt i fråga om beslagtagna vara än beträffande vara, om vars avstående till kronan förordnats. Enligt ordalydelsen kunde innehavaren av den beslagtagna vara förmenas berättigad att använda densamma även till ren lyxkonsumtion, allenast användandet inskränkes till honom själv eller den, som av honom njuter kost eller stat. Det riktiga är uppenbarligen, att även i fråga om beslagtagna vara innehavarens befogenhet att förfoga över densamma begränsas till det oundgängliga behovet. I överensstämmelse härmed har i första stycket av 7 § införts den allmänna bestämmelse, att utan hinder av förordnanden om egendoms tagande i anspråk eller beslag därå innehavare av vara må behålla eller använda så mycket därav, som ej uppenbarligen överstiger oundgängligt behov för honom eller den, som av honom njuter kost eller stat. Med »oundgängligt behov» förstås här givetvis, liksom enligt förut gällande lag, förbrukares husbehov men ej t. ex. en fabriks behov av råvaror.

I fråga om befogenheten för Konungen eller den därtill av Konungen förordnats att bestämma, huru mycket innehavaren av varan sålunda må behålla eller använda, stadgas för närvarande, att sådan prövning må ske »på särskild framställning». Då dylik prövning kan finnas erforderlig även utan att framställning därom gjorts, har det ansetts lämpligt att



utesluta nämnda förutsättning. Vidare föreslås den utvidgning av förevarande bestämmelse, att under vissa omständigheter innehavaren må kunna förbjudas att i någon mån förfoga över varan. Möjlighet att meddela sådant förbud har visat sig vara av behovet påkallad. Om, såsom i ganska många fall inträffat, en person beträdes med att fara omkring på landsbygden och uppköpa smör i uppenbar avsikt att till orimliga pris och i strid mot meddelade regleringsföreskrifter försälja smöret i någon större stad, där svår brist på varan råder, bör givetvis någon tvekan ej råda om att varan i dess helhet skall avstås till det allmänna. Likaledes kan det stundom befinnas olämpligt att, om en person i spekulationssyfte lyckats förskaffa sig t. ex. ett kaffelager, vid inträffande beslag låta honom behålla en del därav. Det är med tanke på sådana förhållanden som det föreslås, att Konungen eller den därtill av Konungen förordnats skall, då vara tages i anspråk, äga att, därest allmänhetens oundgängliga behov av dylik vara skall tillgodoses enligt av Konungen meddelade föreskrifter angående hushållning med varan eller eljest synnerliga skäl därtill äro för handen, förbjuda innehavaren att i någon mån förfoga över varan.

Bestämmelserna i nuvarande 7 § hava i övrigt lämnats i sak oförändrade.

Ej heller föreslås någon saklig ändring i 8 och 9 §§.

8 och 9 §§.

I nuvarande 10 § behandlas frågan om tidpunkten, då äganderätten till vara, som skall till kronan avstås, övergår till kronan. Där stadgas, att om vara skall avstås jämlikt 2 eller 3 §, kronan blir varans ägare, då tiden är inne för dess avstående, samt att i fråga om vara, som åstadkommits genom arbete, vartill någon enligt 5 § förpliktats, kronans äganderätt inträder, då varan för kronans räkning tagits i besittning.

10 §.

Föreskriften i det första fallet synes mig något obestämd, och jag finner ej tillräckliga skäl föreligga för den olikhet, som i förevarande avseende stadgats i fråga om vara, som tages i anspråk enligt 2 eller 3 § och enligt 5 §. Enklare och klarare synes mig vara, att jämväl i fråga om avstående enligt 2 eller 3 § det faktiska besittningstagandet får avgöra frågan om äganderättens övergång. I enlighet härmed föreslår jag, att åt 10 § gives det innehåll, att då vara, som jämlikt 2 eller 3 § skall avstås till kronan eller som enligt 5 § 2 mom. skall ställas till kronans förfogande, avlämnas eller eljest för kronans räkning tages i besittning, kronan varder ägare av varan.

I 11 § är fråga om den ersättning av kronan, som må föranledas av förfoganderättslagen.

11 §.

Enligt det utlåtande nästlidet års lagutskott avgav över det förslag,

*Bihang till riksdagens protokoll 1918. 1 saml. 90 häft. (Nr 99.)*

som låg till grund för den nuvarande förfoganderättslagen, hade inom utskottet yppats tvekan, huruvida den i rekvisitionslagen angivna ordningen för ersättnings bestämmande vore den, som i allo bäst lämpade sig för expropriationsärenden av den vidgade omfattning förevarande lagstiftning numera avsåge. De spörsmål, som på grund av förfoganderättslagens hänvisning till rekvisitionslagen skulle handläggas av de i den senare omförmälda värderingsnämnderna, syntes, enligt vad i utlåtandet vidare anfördes, stundom kunna bliva av ganska invecklad natur, och det kunde med fog ifrågasättas, huruvida nämndernas sammansättning vore sådan att de vore lämpade för dylika uppdrag. Även jag finner det vara obestriddigt, att rekvisitionslagens bestämmelser i nämnda hänseende, tillkomna närmast med hänsyn till krigsmaktens och därmed sammanhängande behov, icke i allo fullt ägna sig för de ändamål, varom här är fråga. Då emellertid, enligt vad jag inhämtat, föga anledning till anmärkning hittills förekommit mot de lokala enligt rekvisitionslagen förordnade värderingsmyndigheterna och då vidare området för dessas verksamhet är genom riksvärderingsnämndens förefintlighet och arbete förhållandevis ganska begränsat, lära tillräckliga skäl ej föreligga att ifrågasätta omläggning av det lokala systemet för värderingsarbetets förrättande. Däremot har, på sätt chefen för lantförsvarsdepartementet kommer att närmare omförmåla, förslag uppgjorts till en ändring i rekvisitionslagens bestämmelser om riksvärderingsnämndens sammansättning.

Jämväl i fråga om tiden för ersättningsens erläggande hava de bestämmelser, som gälla på grund av hänvisningen till rekvisitionslagen, icke visat sig fullt lämpliga. Särskilt då skogsmark enligt 5 § tagits i anspråk för den avverkning, som omhänderhaves av bränslekommissionen, har det befunnits olägligt, att så snart ersättningen härför bestämts, densamma alltid måste gäldas antingen kontant eller genom en tre månader efter utställandet till betalning förfallande anvisning. Ännu vid sistnämnda tid står skogen ofta fortfarande på rot, och någon betalning för det bränsle, som efter avverkningen skall tillhandahållas förbrukare, har icke influtit. Med hänsyn till dessa och liknande förhållanden synes det önskvärt, att den tid, för vilken dylik anvisning kan utställas, utsträcker till nio månader. Förslag om den härför erforderliga ändringen i rekvisitionslagen kommer likaledes att framställas av chefen för lantförsvarsdepartementet.

De grunder, jämlikt vilka ersättning skall bestämmas enligt förfoganderättslagen, vila på den i rekvisitionslagen fastslagna regeln, att ersättningen skall utgå efter fulla värdet. Visserligen synes i fråga om vara, varå maximipris är satt, svårligen annan mening kunna

med fog göras gällande än att detta pris måste anses utgöra högsta gränsen för varans värde. Under den tid, då varan icke må utbjudas eller försäljas till högre pris än maximipriset, vore det för visso, praktiskt taget, orimligt att påstå att varan, då den skall avstås, äger högre värde än som motsvarar nämnda pris. Enligt vad jag inhämtat har ock riksvärderingsnämnden hittills alltid låtit den regel vara ledande för sitt arbete, att gällande maximipris icke må vare sig vid uppgörande av taxor eller eljest av nämnden överskridas, ehuru vid vissa tillfällen yrkanden i motsatt riktning framställts. Givet är, att därest nämnden, som beträffande sin prissättning är, formellt sett, oberoende av gällande maximipris, skulle vid något tillfälle överskrida detta pris, därmed skulle inträda en situation av synnerligen betänklig beskaffenhet. Särskilt om divergensen avsåge en vara av stor betydelse, exempelvis spannmål, varav staten för genomförande av nödvändig förbrukningsreglering måste uppköpa mycket betydande partier, skulle ett dylikt förfarande av värderingsnämnden medföra vådliga konsekvenser. Den närmaste följden måste otvivelaktigt bliva, att Kungl. Maj:t bleve nödsakad att ofördröjligen höja maximipriset till överensstämmelse med värderingsnämndens taxa. Att härav skulle uppstå fullkomligt opåräknade följder för statens finanser, är uppenbart. Oavsett detta, är det emellertid tydligt, att det i nuvarande tidsläge, då på staten ställas så oerhörda krav i fråga om ordnandet av produktionen, fördelningen och förbrukningen av de för befolkningen erforderliga förnödenheterna, är oundgängligen nödvändigt, att statens ledande ställning i fråga om prispolitiken är tryggad. I annat fall skulle för visso staten icke vara i stånd att fullgöra sina ifrågavarande uppgifter. Och det bör jämväl betänkas, att Kungl. Maj:t dock måste anses äga andra förutsättningar än vederbörande värderingsnämnd att överblicka samtliga de problem, vilka av prissättningarna beröras, och att inordna dem i ett enhetligt system. Sålunda är vid uppgörandet av prisbestämmelser för exempelvis spannmålen och fodermedlen att taga hänsyn ej endast till kostnaderna för producerandet av de särskilda varuslagen utan ock till statens intresse av att uppmuntra viss produktion i större mån än annan. En oriktigt avvägd proportion mellan prisen å de olika alstren kan lätteligen medföra svåra följder i fråga om den framtida produktionen. Och ävenledes kan vid fastställandet av maximipris hänsyn böra tagas till omständigheter, som allenast för Kungl. Maj:t äro kända. Det kan sålunda vara Kungl. Maj:ts avsikt att minska kostnaderna för exempelys produktion av ladugårdsprodukter genom att på det allmännas bekostnad reglera kraftfoderprisen. Många dylika kombinationer kunna tänkas.

Av här antydda skäl torde böra stadgas, att därest för vara gäller på grund av lag fastställt pris, som vid frivillig försäljning ej må överstigas, vid bestämmande av ersättning för samma vara, då den tagits i anspråk för det allmännas räkning, fulla värdet icke må upptagas högre än som motsvarar nämnda pris. Även stadgandet om en dylik inskränkning i värderingsnämndernas bestämmanderätt synes, ehuru det har sin största betydelse inom förfoganderättslagens tillämpningsområde, böra äga giltighet jämväl vid värdering, som föranledes av rekvisitionslagens tillämpning. Berörda stadgande torde därför lämpligen få sin plats i sistnämnda lag. Av förfoganderättslagens hänvisning till densamma följer därefter, att stadgandet ävenledes gäller vid värdering av varor, som tagits i anspråk enligt förfoganderättslagen. Att föreslå stadgandets införande i rekvisitionslagen ankommer på chefen för Riksförsvarsdepartementet.

12, 13 och 14 §§. I 12, 13 och 14 §§ föreslår jag icke någon annan saklig ändring än att i 13 § hänvisas till hela 2 §.

15 §. Ej heller i 15 § har jag att föreslå annat än smärre jämkningar. En sänkning av straffminimum har vidtagits. Sista stycket har av redaktionella skäl flyttats till en särskild §, betecknad såsom 17 §.

16 §. Då det visat sig vara av behovet påkallat, att allmänna strafflagens bestämmelser om delaktighet erhålla tillämpning jämväl i fråga om brott mot förevarande lag, har jag intagit ett uttryckligt stadgande därom såsom 16 §. Jag vill påpeka, att sålunda exempelvis med tillämpning av reglerna om straff för anstiftan av brott en person, vilken såsom köpare av beslagtagna vara förmått säljaren att rubba beslaget, kan för sitt förfarande härutinnan drabbas av straff.

17 §. Innehållet i förslagets 17 § har jag nyss omnämnt.

18 och 19 §§. De föreslagna 18 och 19 §§ motsvara den nuvarande lagens 16 och 17 §§.

Slutstadgandena. Även förslagets slutstadganden överensstämma till innehållet i huvudsak med motsvarande bestämmelser i gällande lag. Sålunda förklaras Kungl. Maj:t berättigad att före den nya lagens ikraftträdande besluta förlängning av tidigare förordnanden om beslag eller annat förfogande. Sådana beslut äro för sin giltighet oberoende av delgivning. Är det däremot fråga om att utvidga ett äldre förordnandes omfattning, exempelvis genom tillämpning av den föreslagna bestämmelsen om löpande beslags giltighet i avseende å varor, som införas, kan förordnande om utvidgningen ej meddelas, innan den nya lagen trätt i kraft, och delgivning av förordnandet måste äga rum.

Från regeln, att förordnanden, som Kungl. Maj:t meddelar på grund av den nya lagen, icke skola gälla längre än lagen själv, göres ett undantag av

ganska stor betydelse. Enligt 5 och 13 §§ i förslaget liksom enligt samma §§ i nuvarande lag äger Kungl. Maj:t, med ändamål att tillgodose den för befolkningens behov erforderliga jordbruksproduktionen, förordna, att vanhävdad jordbruksegendom skall upplätas åt kronan eller åt annan. Sådan tillämpning av den äldre lagens bestämmelser har ock förekommit. Under sistlidna år erinrades Kungl. Maj:ts befallningshavande i cirkulärskrivelse av dåvarande chefen för jordbruksdepartementet om angelägenheten av att kraftiga åtgärder vidtoges för avhjälpande av vanhävd, där sådan förekomme, i sammanhang varmed påvisades, hurusom, därest frivilliga åtgärder för ändamålet utebleve, förfoganderättslagen erbjöde ett rättsmedel, som i sista hand borde användas. Befallningshavandenas åtgöranden i anledning härav hade, enligt vad mig meddelats, till omedelbar följd, att i ett betydande antal fall, där vanhävd förelåg, vederbörande innehavare av egendomen förmåddes antingen avgiva förbindelse att för framtiden nöjaktigt fullgöra sin odlingsplikt eller ock utarrendera sin egendom till annan person, som bättre var i stånd att handhava skötseln av densamma. I åtskilliga fall visade sig emellertid omöjligt att sålunda ordna saken under hand, och i dessa fall påkallade befallningshavandena förfoganderättslagens tillämpning. I anledning härav meddelade Eders Kungl. Maj:t under fjolåret ett antal förordnanden om upplåtelse av fast egendom jämlikt 5 och 13 §§. Här framträdde emellertid den betydande olägenhet, att eftersom nuvarande lagen icke äger giltighet längre än till den 1 maj 1918, upplåtelserna måste begränsas till denna tid, ett förhållande, som givetvis varit ägnat att i hög grad förringa gagnet av den viktiga åtgärden. Ett helt annat och bättre resultat av de gjorda bemödandena skulle tvivelsutan kunnat ernås, därest möjlighet funnits att förordna om egendoms upplåtande för en längre tidsperiod. För att i detta avseende göra den nya lagens tillämpning mera verksam torde böra stadgas, att oberoende av tiden för lagens giltighet förordnande, på grund av vilket enligt 5 § 1 mom. fastighet upplåtits för drivande av jordbruk, skall gälla under den i förordnandet eller med stöd därav bestämda tid, högst femton år.

Genom en dylik bestämmelse, vars införande förordats av produktionskommittén i ett den 14 januari innevarande år avgivet utlåtande, synes ett användbart medel vara givet för vinnande av målet att under nuvarande svåra tid åstadkomma nöjaktig odling av jord, vars innehavare själv är ur stånd eller ovillig därtill. Jag vill emellertid betona, att förslaget ingalunda avser att innebära en rationell lösning av vanhävdsproblemet. En definitiv sådan lösning — vare sig den skall åstad-

kommas medelst utbyggnad av den norrländska vanhävdslagstiftningen eller annorledes — förutsätter ytterligare utredning, som ännu icke kunnat medhinnas men vartill förberedande åtgärder vidtagits.»

Föredragande departementschefen uppläste härefter det anmälda lagförslaget, som var av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar, och hemställde, att lagrådets utlåtande över förslaget måtte för det i § 87 regeringsformen angivna ändamål inhämtas genom utdrag av protokollet.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall.

Ur protokollet:

*C. G. Bruno.*

---

## Förslag

till

## Lag

om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden.

Med upphävande av lagen den 27 april 1917 om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden förordnas som följer:

### 1 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen, på sätt i denna lag stadgas, påfordra, att egendom avstås eller eljest ställes till förfogande för ändamål, varom nedan sägs.

### 2 §.

*1 mom.* Finnes erforderligt, att kronan förfogar över viss vara, för att inom riket eller del därav eller å särskild ort något för befolkningen viktigt behov, såsom av livsmedel, beklädnad, uppvärmning eller belysning, må varda tillgodosett eller för tillgodeende av något statens, kommuns eller allmän inrättnings behov eller för annat ändamål av betydelse för det allmänna, äger Konungen förordna, att varan skall mot ersättning avstås till kronan, i den mån densamma icke må av innehavaren behållas enligt vad i 7 § stadgas.

*2 mom.* Är vara, som på grund av meddelat förordnande skall avstås till kronan, ej i så berett skick som erfordras för varans användande till det därmed avsedda ändamålet, vare innehavaren, enligt vad Konungen förordnar, pliktig att innan varan avstås eller därefter låta den undergå nödig beredning, i den mån denna enligt gängse förfarande med varan och ortens sed skulle hava verkställts av innehavaren, om varan ej tagits i anspråk för kronans räkning.

*3 mom.* Vara, som avstås till kronan, skall av innehavaren avlämnas inom tid och å ort inom länet, som av Konungen eller den Konungen därtill bemyndigat föreskrivas; och vare innehavaren berättigad att, om varan skall avlämnas å annan ort än den, där varan finnes, åtnjuta ersättning av kronan för varans forsling till orten för avlämnandet.

### 3 §.

Förordnande enligt 2 § må avse jämväl vara, som efter förordnandets meddelande tillverkas eller eljest framvinnes eller ock införes till riket eller inom riket införes till viss del därav.

### 4 §.

*1 mom.* För ändamål, som i 2 § angives, äger Konungen förordna om beslag å där avsedd vara; och må sådant förordnande meddelas även beträffande vara, som därefter framvinnes eller införes.

Då beslag lagts å vara, må innehavare av varan icke förfoga däröver i vidare mån än i 7 § stadgas.

*2 mom.* Har ej inom trettio dagar från det beslag blev gällande innehavaren förpliktats avstå varan till kronan, och ingiver han till Konungens befallningshavande en till Konungen ställd ansökning om beslagets hävande, skall beslaget upphöra att gälla, där ej sådant förpliktande sker inom lika tid från utgången av nyssnämnda trettio dagar eller från det ansökningen därefter ingavs.

### 5 §.

*1 mom.* Där det för ändamål, som i 2 § avses, prövas nödigt, att kronan förfogar över fastighet, byggnad eller annan anläggning eller järnväg, fartyg eller annat transportmedel utan att samma egendom avstås till kronan, vare ägare eller innehavare av egendomen pliktig att, i den mån Konungen så förordnar, mot ersättning ej mindre till kronan upp-



låta egendomen eller del därav med tillhörande inredning eller utrustning än även tåla eller vidtaga erforderlig ändring eller förflyttning av inredning eller utrustning, som nu är nämnd. Vad sålunda är stadgat gälla ock om byggnad, som erfordras till bostad åt driftspersonal, samt om mark eller byggnad för upplag.

2 mom. Erfordras för ändamål, som nu är sagt, att från fastighet tillhandahålles vara, som där frambringas eller finnes tillgänglig,

eller att vid fabrik eller annan anläggning tillverkas, beredes eller iståndsättes viss vara,

eller att med järnväg, fartyg eller annat transportmedel verkställes forsling av viss vara eller av arbetare eller driftspersonal, som för varas framställning eller tillhandahållande erfordras,

utan att kronan i övrigt förfogar över egendomen,

vare ägare eller innehavare av sådan egendom pliktig att, efter ty Konungen förordnar, mot ersättning vidtaga de åtgärder, som för varans frambringande, beredande, tillverkning, iståndsättande eller tillhandahållande erfordras, eller verkställa forsling, som nyss är sagd.

Om rätt för innehavare av fastighet eller av fabrik eller annan anläggning att tillgodogöra sig vara, som å fastigheten frambringas eller finnes tillgänglig eller vid anläggningen tillverkas, gälla vad i 7 § stadgas.

3 mom. Tages genom förfogande, som i denna § avses, växande skog i anspråk, bör ej utan tvingande skäl avverkning av kronan bedrivas eller innehavaren åläggas i större omfattning än med god skogshushållning är förenligt.

## 6 §.

Förordnande, varom i 2, 3, 4 eller 5 § förmäles, må avse alla eller blott vissa innehavare av egendom av angivet slag. Förordnandet vare mot innehavaren gällande när han därav fått del; dock att förordnande, som avser vara, vilken efter förordnandets delgivning framvinnes eller införes, skall gälla från det varan framvunnits eller införts.

## 7 §.

Utan hinder av förordnande enligt 2 § 1 mom., 3 §, 4 § 1 mom. eller 5 § 2 mom. må innehavare av vara behålla eller använda så mycket därav, som ej uppenbarligen överstiger oundgängligt behov för honom eller den, som av honom njuter kost eller stat. Konungen eller den därtill av

Konungen förordnats må dock, därest allmänhetens oundgängliga behov av vara skall tillgodoses enligt av Konungen meddelade föreskrifter angående hushållning med varan eller eljest synnerliga skäl därtill äro, förbjuda innehavaren att i någon mån förfoga över varan.

Då vad i första stycket första punkten stadgas vinner tillämpning, äger Konungen eller den därtill av Konungen förordnats bestämma, huru mycket av varan innehavaren må behålla eller använda. Beslut, varigenom meddelas sådan bestämmelse, må icke innefatta prövning av lagligheten av åtgärd, som varuinnehavaren dessförinnan vidtagit.

Har beslut om förbud eller annan bestämmelse, som ovan i denna § avses, meddelats av annan än Konungen, må innehavaren av varan sist å tjugonde dagen från det han erhållit del av beslutet däröver anföra besvär hos Konungen; dock lände beslutet utan hinder av anförda besvär till efterrättelse, om ej Konungen annorlunda förordnar.

#### 8 §.

Innehavare av vara, som skall avstås till kronan eller tagits i beslag, vare pliktig upplägga, förvara och vårda den; och varde nödig kostnad härför honom av kronan gottgjord.

#### 9 §.

Skall vara jämlikt 2 eller 3 § avstås till kronan och möter ej genom innehavarens förvällande hinder att varan tages i besittning för kronans räkning, stånde kronan faran för att varan av våda förstöres, försämras eller minskas.

Häves beslag, som enligt 4 § lagts å vara, eller upphör det eljest att gälla utan att varan avstås till kronan, och har varan lidit skada till följd av beslaget, gälde kronan ersättning för skadan.

#### 10 §.

Då vara, som jämlikt 2 eller 3 § skall avstås till kronan eller som enligt 5 § 2 mom. skall ställas till kronans förfogande, avlämnas eller eljest för kronans räkning tages i besittning, vare kronan ägare av varan.

#### 11 §.

*1 mom.* Anspråk på ersättning av kronan, som av denna lag för-anledas, skola med iakttagande av vad i 2 mom. av denna § sägs

prövas enligt de grunder, om vilka förmäles i gällande lag angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov; och skall angående sätt och tid för ersättningens bestämmande och erläggande gälla vad i samma lag stadgas om likvid för fullgjord rekvisition.

2 mom. Förordnar Konungen om avstående av vara, varde den innehavaren enligt 2 § tillkommande ersättning för varan bestämd till det värde, som gällde vid tiden för förordnandets meddelande, eller, om varans avstående föregåtts av beslag, till det värde, som gällde, då förordnande om beslaget gavs; för vara, som i 3 § avses, bestämmes ersättningen till det värde, som gällde vid tiden för framvinnandet eller införandet.

Har vara jämlikt förordnande, som i 2 § 2 mom. sägs, undergått beredning, skall ersättningen utgå med hänsyn till det värde, som gällde, när beredningen fullbordats.

## 12 §.

Har vara, som borgenär hade såsom pant eller eljest under pant rätt i handom, avståtts till kronan, eller har borgenär, som, då vara avstods, hade panträtt i varan utan att hava den under panträtt i handom eller ägde rätt att till säkerhet för sin fordran hålla varan kvar, hos den, som det tillkommer att gälda ersättningen för varan, innan sådant skett framställt yrkande att undfå betalning ur ersättningen, varde denna överlämnad till överexekutor i den ort, där varan avstods; och äge beträffande överexekutors förfarande med ersättningen bestämmelserna om fördelning hos utmätningsman av köpeskillning för utmättningsvis såld lös egendom motsvarande tillämpning.

## 13 §.

Meddelas förordnande, varom i 2, 3 eller 5 § stadgas, äger Konungen, i den mån så prövas nödigt, föreskriva, att egendom skall avstås eller upplåtas eller arbete utföras icke åt kronan utan åt annan, som i förordnandet bestämmes; och skall, då sådan föreskrift meddelats, vad ovan i denna lag stadgas om kronan i tillämpliga delar gälla beträffande den, som sålunda sättes i kronans ställe. Fullgöres ej inom stadgad tid honom åliggande skyldighet att gälda ersättning, som enligt denna lag

skall utgå, vare kronan pliktig att, på ansökning av den till ersättningen berättigade, densamma gälda.

#### 14 §.

Det åligger en var att, vid förfrågan av Konungens befallningshavande eller enligt dess uppdrag av kronobetjänt, lämna upplysning, huruvida och i vilken myckenhet han innehar i 2 § avsedd vara.

Vägrar någon vid sådan förfrågan att lämna den begärda upplysningen eller finnes anledning misstänka, att han söker vilseleda om sitt innehav av varan, äger Konungens befallningshavande låta verkställa undersökning av salubod, magasin, kontor eller annan lägenhet, varöver han förfogar, samt taga del av hans handelsböcker och andra dylika handlingar.

Vad vid sådan undersökning inhämtas må ej yppas-i vidare mån än som erfordras för vinnande av det med undersökningen avsedda ändamål.

#### 15 §.

Den, som med vetskap därom, att förordnande enligt 2, 3, 4 eller 5 § meddelats, olovligt förfogar över, undansticker, skadar eller förstör vara eller annan egendom, som förordnandet avser, eller eljest åsidosätter vad på honom ankommer till fullgörande av förordnandet eller av eljest enligt denna lag behörigen meddelade föreskrifter eller ock att fullgöra honom enligt 8 § åliggande skyldighet att taga hand om sådan vara, varde dömd till böter från och med etthundra till och med tiotusen kronor eller till fängelse. Äro omständigheterna synnerligen förmildrande, må böter nedsättas till tio kronor; äro de synnerligen försvårande, må dömas till straffarbete i högst två år. Lag samma vare, om någon vid förfrågan av Konungens befallningshavande eller enligt dess uppdrag av kronobetjänt vägrar att lämna upplysning, varom i 14 § förmäles, eller vid sådan förfrågan eller vid undersökning, som i samma § sägs, söker vilseleda om sitt innehav av någon i 2 § avsedd vara.

#### 16 §.

Delaktighet i brott mot denna lag straffas efter ty i 3 kap. strafflagen är stadgat.

## 17 §.

Böter, som ådömas enligt denna lag, skola tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skall förvandling ske enligt allmänna strafflagen.

## 18 §.

Genom denna lag göres ej inskränkning i den rätt till rekvisition, som enligt gällande författningar tillkommer militär myndighet.

## 19 §.

Konungen äger meddela bestämmelser om delgivning, genom kungörelse eller annorledes, och om verkställighet av förordnande, varom i 2, 3, 4 eller 5 § är stadgat, samt om användande för det avsedda ändamålet av vad enligt denna lag tagits i anspråk, så ock i övrigt giva de närmare föreskrifter, som må erfordras för tillämpning av denna lag.

---

Denna lag träder i kraft den 1 april 1918 och gäller till och med den 30 april 1919.

Där beslag å vara eller annat förfogande över egendom, varom på grund av äldre lag förordnats, ej upphör att gälla före den 1 april 1918, äger Konungen före samma dag förordna, att nämnda förfogande skall fortfarande gälla, såsom vore därom enligt denna lag förordnat; och vare delgivning av det nya förordnandet ej erforderlig. Har sådant förordnande givits angående beslag, varde den i 4 § 2 mom. bestämda tiden av trettio dagar efter beslag räknad från det beslaget först blev gällande, och skall vad i 11 § stadgas om ersättnings bestämmande till värdet vid den tid, då förordnandet om beslag gavs, äga tillämpning i fråga om det förordnande, som först meddelats.

Har den 30 april 1919 förordnande om varas avstående till kronan ännu ej blivit mot innehavaren gällande, vare förordnandet utan verkan. Beslag enligt 4 § eller förfogande enligt 5 § gälle ej längre än till nyss angivna tid; dock skall, där fastighet på grund av förordnande enligt 1 mom. i sistnämnda § upplåtits för drivande av jordbruk, upplåtelsen gälla under den i förordnandet eller med stöd därav bestämda tid, högst femton år. I fråga om ersättning, vartill någon enligt denna

lag är berättigad den 30 april 1919 eller för upplåtelse, som därefter gäller, så ock beträffande ansvar för förseelse, som i 15 § avses, där den begåtts före den 1 maj 1919, skall vad i denna lag stadgas fortfarande äga tillämpning.

---

*Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 20 februari 1918.*

Närvarande:

Justitieråden GULLSTRAND,  
VON SETII,  
WEDBERG,  
Regeringsrådet PLANTING-GYLLENBÅGA.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 8 februari 1918, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas över upprättat förslag till *lag om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden.*

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av f. d. regeringsrådet Herman Falk.

*Lagrådet lämnade förslaget utan anmärkning.*

Ur protokollet:

*Erik Ölander.*

---

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför  
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den  
22 februari 1918.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,  
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,  
Statsråden PETERSSON,  
SCHOTTE,  
PETRÉN,  
NILSON,  
LÖFGREN,  
friherre PALMSTIERNA,  
RYDÉN,  
UNDÉN,  
THORSSON.

Departementschefen statsrådet Löfgren anmälde lagrådets den 20 innevarande februari avgivna utlåtande över det den 8 i samma månad till lagrådet remitterade förslaget till lag om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden; och hemställde departementschefen, att förslaget, som av lagrådet lämnats utan anmärkning, måtte, med en förtydligande jämkning i 14 §, jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen förordna, att till riksdagen skulle avlåtas proposition i ämnet av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

*G. G. Bruno.*